

UPIRAM SE VOJNI IN OROŽJU

Peter Vodopivec

*Vloga razumnika v socialistični družbi je
taka kakor v vsaki drugi družbi, namreč biti
družbi zavest in vest.*

Josip Vidmar — Misli

Težko sem se pripravil k pisanju tega sestavka. Kot mlad človek, ki še ni doživel vojne, ki so mu podatki o nasilju in strahotah le podlaga za razmišljanje, čutim svoj današnji protest kot nebogljjen in (bojim se) neprepričljiv klic. Toda ne morem se upreti tesnobni misli, da nekeje na tem svetu padajo in umirajo ljudje; ob misli na nasilje se upiram vojni in orožju... Zavzemam se za vsako pravično mirovno akcijo, za širino in strpnost pri reševanju vprašanj miru in nasilja. Če lahko tisti ameriški intelektualci, ki se podpisujejo v posebno prilogo »New York Timesa« in protestirajo proti vojni v Vietnamu, za trenutek pozabijo osebna nasprotja in razlike, pričakujem tudi od ljudi v svoji neposredni bližini, da za kratek čas pozabijo svoj osebni svet in svoja strogo osebna stališča, zahteve in predsodke ter se združijo v akcijo zoper rušenje.

Neprijetno me preseneča, da prav ljudje, ki jih naša družba ceni in spoštuje, danes ne zmorejo več tega napora. Josip Vidmar v svojem dnevniku (Delo — 15. oktobra 1966) ugotavlja, da akcija za mir pri nas v Jugoslaviji »ni stvar takih ali drugačnih izbranih duhov, javnih pravnikov in moralistov, pač pa stvar slehernega našega človeka in vseh nas«. Položaj in odnos do Russellovega sodišča naj bi bil pri nas zelo drugačen; Russell očitno potrebuje pomoči množičnih organizacij in posameznikov — predvsem posameznikov, ki so družbi vest in zavest, vendar mu te pomoči ne moremo dati, ker je akcija za mir pri nas stvar množic, vseh nas, ne pa samo osebnosti in posameznikov. Zakaj ne rečemo raje vseh ljudi, predvsem pa posameznikov — osebnosti, ki imajo določene večje kvalitete in zato večjo družbeno odgovornost? Nehote si priključim v spomin znano Vidmarjevo misel: Človeški rod živi v dveh ravninah: v ravnini brezoblične množice in ploskvi osebnosti... (Vidmar: Misli, str. 77.)

»Nisem pa prepričan, da so možje, ki jih je pri nas izbral lord Russell in jim naslovil pisma, priporočljivi in primerni organizatorji ali voditelji takih organizacij, kakršne ima v mislih angleški filozof...« Ta stavek si lahko razlagamo tudi kot osebno skromnost, ki pa me čudi in ne prepriča: slovenska zgodovina se bo Vidmarja spominjala kot pomembnega organizatorja, človeka, ki že več kot četrto stoletja stoji v ospredju političnega in kulturnega dogajanja. Iz njegovih dnevnikov je razvidno, da se Vidmar tega tudi zaveda.

Azija je daleč. Gozdovi, ki gore pod udarci ameriških zažigalnih bomb, mesta, ki jih ameriška letala spreminjajo v ruševine, lahko zažgo ves svet. Ljudje padajo, se dvigajo in zopet padajo. Zvon stalno zvoni mrtvim. John Donne pravi: »Ob smrti vsakega človeka

je mene manj, kajti vključen sem v človeštvo». Ljudje preberejo stavek, se navdušijo nad njegovo resničnostjo in ga pozabijo.

Nikomur od nas se ni treba odreči udobju. Ni treba zapustiti svojega kroga in svojih ljudi. Samo besede je treba in zanjo zastaviti ime. Josip Vidmar se ne strinja...

— — —

Podatki, ki jih najdem pri svojem zgodovinskem študiju, me včasih navdušijo in napolnijo z zaupanjem; potem mi zopet ohromijo voljo, prevzame me občutek brezizhodnosti in usodnosti, ki se ji ne da pobegniti. V prvi svetovni vojni sta padla nekaj več kot dva človeka med sto tisoč prebivalci. Ob tem bi lahko dejali, da je bila to vojna vojakov: med padlimi je bilo 5% civilistov in 95% vojaških oseb.

Novi konflikt je sledil samo dvajset let po sklenitvi miru. Gre pa za določeno razliko: nasilje se je ponovilo s stokratno močjo — dvestooseminosemdeset mrtvih na sto tisoč ljudi. Tudi civilistov je padlo več; skoraj 48% med žrtvami je bilo civilnih oseb in 52% vojakov.

Razne teorije še danes razpravljajo o pravičnih in nepravičnih vojnah. Mi osupnjeni obstanemo ob statistikah žrtev Korejske vojne: 16% žrtev odpade na vojaštvo, 84% na civilno prebivalstvo; tokrat se lahko z nekoliko grenkobe sprašujemo, če niso vojaki podlegli slučajno ali »po nesreči«.

S ponosom kažemo na znanstvene izsledke, napredek tehnike in rezultate tehničnih raziskovanj. Človeški duh se dviguje iz teme, njegove sposobnosti in duhovne kvalitete so veličastne... in obenem: žrtve vojne v prvi polovici 20. stoletja so bile osemnajstkrat večje kot v vsem devetnajstem stoletju. Ugovoru, da je bilo to razdobje razmeroma mirno, lahko dodamo nova podatka: 17. in 18. stoletje je prineslo (v odstotkih na število prebivalstva) devetkrat manj žrtev kot prva polovica našega stoletja, medtem ko je bilo človeških izgub v 12. stoletju osemdesetkrat manj.*

Nočem se spraševati, koliko so akcije izobražencev, ki so pozivali k miru, ko so kot Romain Rolland ustanavljali komitete za mir in svobodo, resnično zavirale uničevalni proces. Gre za besedo. Gre za skoraj brezupen poizkus. Kaj lahko pomeni beseda? Strpnost?

So bili res vsi ljudje, ki so zapustili svoje domove in odšli leta 1936 kasneje v Španijo, istih prepričanj in nedeljenih stališč? Kakšna bi bila slovenska ljudska fronta pred vojno, če bi bili pristaši različnih skupin kategorično odbijali sodelovanje? Kakšna narodno-osvobodilna vojna, če bi bil vsak borec iskal svojo obliko odpora?

— — —

Josip Vidmar ne zaupa.

Mislim, da je največja oblika premagovanja zavestno premagovanje nestrpnosti in absolutnega izključevanja, kadar to zahteva širši

* Podatki: *Revue internationale des sciences sociales*, N. 3 — 1966, I Care — *Storia dell'obiezione di coscienza in Italia* — Paesi Nuovi Roma.

interes. Doslednost v tem oziru bi včasih lahko preprečila usodne konflikte in nasprotja.

»Plemenitnik zaradi besed ne povečuje človeka, pa tudi zaradi človeka ne zavrača besed.« (Iz stare kitajske filozofije.)

Naša neposredna okolica zanika izročilo. Naša neposredna okolica nam v zameno za možnost ponuja usodnost. V trenutku, ko se interesi križajo, ko so v konfliktu, ni ničesar več, samo še ozki svet subjektivnega doživetja.

Russllovo ime ima danes v svetu določen pomen, zvezano je z bojem za mir in človečnost. Johnsonovi vladi sodišče, ki bi lahko ameriške politike obsodilo in razglasilo za vojne zločince, ni prijetno. To trditev potrjuje pritisk ameriške vlade na Pariz, naj prepreči sestajanje sodišča v Franciji. Vendar mu Jugoslavija, ki je socialistična dežela in ki je boj, ki ga bije Vietnam, že doživela in preživela, ne more dati niti nekaj izobražencev v oporo. Možje so tako vklenjeni v svoj mali svet...

Vidmar sicer trdi, da se ni odločil niti za niti proti. Iz vsega pisanja pa je vendar jasna odklonilna odločitev.

Mirni in spokojni se stapljamo z melodijami. Beethoven, Bach, Grieg... Muzika se mi prikazuje kot dih stoletij, ko odmev tisočletne človeške duhovne kulture in zgodovine. Potem strmimo ob delih velikanov duha, razpravljamo in modrujemo o Shakespearu, Shawu, Racinu... Pretepeni, raztrgani in krvavi ljudje nas opazujejo s slik: pozabljamo, da nam tudi ti ljudje pišejo zgodovino. Nekoč so bile njihove mršave in izsušene roke obrnjene proti nebu. Zdaj so obrnjene k človeku. Ta se hladno obrne k sebi in se zazre vase.

Vietnam lahko pomeni eno zadnjih človeških napak. Vietnam lahko pomeni zanikanje vse ustvarjene človeške kulture.

Protestiram proti vsakemu izobražencu, ki se dogmatično in ozko oprijema svojega sveta. Protestiram (z občutkom obupa in nezmožnosti) proti takemu obravnavanju Russlovega sodišča, proti odklanjanju pomoči Russlovi ali katerikoli drugi akciji za mir v svetu, proti osebemu in nestrpnemu reagiranju Josipa Vidmarja na Russllovo sodišče in povabilo k sodelovanju.

Protestiram proti vojni in nasilju.